

TEATERCENTRUM

SPRÅKET – FAMILJEN – TEATERN

REDOVISNING AV ETT PILOTPROJEKT

Det här projektet skulle enligt den ursprungliga tidsplanen vara genomfört och redovisat i maj 2020. Pandemin gjorde att genomförandet sköts upp gång på gång men vi kunde slutföra i begränsad omfattning i juni 2022.

Tre teatrar har spelat sex föreställningar för personer i integrationsprocess, knutna till SFI, språkcaféer och invandrarföreningar i Malmö och Lund. Enkäter, intervjuer och utvärderingar från publiken utgör underlag för den här redovisningen.

Deltagande teatrar: Månteatern med föreställningen "Vem?" (bilden ovan), Obanteatern med föreställningarna "Sagan om det röda äpplet" och "Spökefarfar", samt Teater 23 med föreställningen "Ring ring".

Deltagande SFI, språkcafé eller kulturförening: ABF, EOS Cares, Hyllie park SFI, Turkiska kulturföreningen, Varda, Irakiska kulturföreningen och Kvinnoforum Rosengård.

VAD VILLE PROJEKTET GÖRA?

1. Nya målgrupper

Det kan vara svårt att hitta in till teatern. För en del målgrupper än svårare. Vi ville undersöka om projektet kunde erbjuda en väg in för några av dessa målgrupper. Språkbarriärer, alienation, tillträde till det offentliga rummet och tillgång till information, är alla faktorer som kan göra det svårt att få till ett möte mellan den fria teatern och nyanlända. Ja, inte bara nyanlända utan de som har varit i Sverige ett tag, men som inte kommer in i det svenska samhället, språkligt, kulturellt och/eller socialt.

2. Språkträning

Många nyanlända kommer i kontakt med, och får använda sig av, svenska språket i alltför liten utsträckning. Språket blir en barriär istället för en tillgång. Utöver SFI är det viktigt att få praktisera så mycket som möjligt. Det finns redan ett antal goda exempel där den fria teatern har erbjudit föreställningar för SFI-studenter just som språkträning. Vi ville undersöka hur samarbeten mellan parterna fungerade och hur föreställningen fungerade som kompletterande material i språkundervisning.

3. Teater för familjen

Vi ser att familjen, föräldrar, mor- eller farföräldrar och barn alltför sällan upplever teater tillsammans. Barnen får i hög utsträckning sina teaterupplevelser via fritids och skola. Den delade upplevelsen leder till samtal, stärkta relationer och gemensam aktivitet i offentliga miljöer. Viljan att ge barnen kulturupplevelser blir också ett incitament för de vuxna att delta. Vi ville söka belägg för och bidra till detta.

4. Integration

Bland första och andra generationens invandrare pekar studier på att barnen kommer in i det svenska samhället fortare och i högre utsträckning än de vuxna. Detta leder till att de vuxna som mindre framgångsrikt integrerar sig i det svenska samhället blir alienerade inte bara i förhållande till samhället utan också i någon utsträckning till sina barn. Genom gemensamma kulturupplevelser kommer barn och vuxna tillsammans ut i staden, praktiserar språket och de delade upplevelserna skapar positiva värden på flera plan.

FORSKNING

Inför projektet utgick vi dels från de erfarenheter vi själva har och de kunskaper vi byggt upp i samtal med Teatercentrums medlemsteatrar, i studien av deras verksamheter, i samtal med arrangörer och i studien av deras verksamheter både inom skolan och i relation till scener som erbjuder ett utbud för offentligheten.

Vi hämtade kunskap ur fyra projekt som genomförts med stöd av bl.a. Postkodlotteriet, Sparbanksstiftelsen, Region Skåne och Allmänna Arvsfonden. Teater Interakt med "Nyckeln – en handbok som öppnar upp integrationsprocesser med teater som metod". <http://teaterinterakt.se/arbeten-med-ungdomarunga-vuxna-med-erfarenhet-av-migration/>

Öresundsteatern med sitt tvååriga integrationsprojekt "Den långa resan" i Landskrona. <https://www.arvsfonden.se/projekt/alla-projekt/projektsidor/den-langa-resan---ett-integrationsprojekt-i-landskrona>

Teater JaLaDa och deras projekt "Maxamixen". <https://www.jalada.se/maxamixen>

Teater JaLaDa och deras projekt "Flerspråkiga barns delaktighet i scenkonst". <https://www.arvsfonden.se/projekt/flersprakiga-barns-delaktighet-i-scenkonst>

Vi tog också del av artiklar och forskningsresultat samlade på plattformen www.temaasyl.se.

CAGE-studierna (www.cage.ku.dk), främst "Educational and psychosocial transitions encountered by young refugees upon resettlement in Norway: Transitions Upon Resettlement In Norway (TURIN) – Study 3a"

[Kulturanalys Norden](http://www.kulturanalys.se) vid Myndigheten för kulturanalys och deras antologi "Vem får vara med? Perspektiv på integration och inkludering i det nordiska kulturlivet" <https://kulturanalys.se/publikation/vem-far-vara-med/>

FRÅGESTÄLLNINGAR

Nya målgrupper

Hur stor andel av de inbjudna i pilotprojektet återvänder på egen hand till den fria teatern och/eller till scenkonsten i ett vidare perspektiv?

Språkträning

Ger teaterupplevelsen en bättre språkutveckling? Om ja, hur många tillfällen behövs för ett märkbart resultat?

Teater för familjen

Vilka värden ger teaterupplevelsen familjen? Påverkas familjens sociala relationer? Påverkas familjens gemensamma aktiviteter?

Integration

Upplever familjemedlemmarna, var för sig eller tillsammans, att de känner delaktighet i det svenska samhället, känner större rätt till det offentliga rummet och/eller har etablerat nya relationer, som ett resultat av att de besöker teatern?

Allmänt

Utbildningsnivå. Ursprungsland. Tidigare anställning. Kulturkonsumtion sedan tidigare och nu. Kulturkonsumtion med familjen. Ålder och genus.

I Myndigheten för Kulturanalys "Vem får vara med?" ställs frågor som: "Hur går det till när kulturpolitiska idéer omvandlas till handling på lokal nivå? Hur fylls idéerna med innehåll? Vad är det som krävs för att de kulturpolitiska idéerna och visionerna om mångfald och integration ska resultera i långsiktig strukturell förändring? Och vad menas egentligen med mångfald och integration?"

De slutsatser som dras utifrån forskningen kring det norska kulturhuset Neon¹ och kulturhuset G60² är att kommunalt kulturarbete för att genomföra kulturpolitiska idéer om mångfald och integration, eller ibland bara att generellt öka deltagandet bland unga i kulturaktiviteter, visar att det ofta handlar om att intentioner inom flera områden, kulturellt, pedagogiskt, socialt och integrerande ofta återfinns och verkar i de aktiviteter som genomförs.³ Man konstaterar också att det finns utmaningar kring hur olika instanser och förvaltningar samarbetar kring gemensamma verktyg och metoder. Alla dessa delar återfinns också i vårt projekt och ett av projektets mål är att visa hur SFI, studieförbund, bibliotek och språkcaféer kan samarbeta med teatern och kommunala resurser.

Vi har i det här projektet utgått från befintliga föreställningar som riktar sig till familjen. Långsiktigheten i att kunna erbjuda scenkonst i den kontext som projektet beskriver är sannolikt säkrad i det enkla faktum att de föreställningar som erbjuds kommer att produceras så länge det finns en politisk vilja och ett stabilt demokratiskt samhälle som kan erbjuda scenkonst för barn och unga. De effekter projektet har haft som mål att uppnå ligger redan häri, och ingen anpassning av det konstnärliga innehållet eller den kontext det presenteras i har krävts och därmed har kvaliteten i det konstnärliga innehållet och i upplevelsen för publiken inte komprometterats vilket vi kan se både i enkätsvar och i de intervjuer vi har genomfört.

Teater 23 "Ring ring"

Frågan om mångfaldsbegreppet och hur det kan förstås är central i de politiska sammanhang som adresserar integrationsfrågor. I det här projektet har mångfald varit: olika etniska grupper som mötts, bildnings-, erfarenhets- och åldersmässiga olikheter, samt olika kulturella uttryck där den svenska teatern har upplevts och diskuterats av människor med varierande kulturerfarenhet

¹ <https://kulturanalys.se/publikation/vem-far-vara-med/> Sid 84.

² <https://kulturanalys.se/publikation/vem-far-vara-med/> Sid 85.

³ <https://kulturanalys.se/publikation/vem-far-vara-med/> Sid 87 stycke 3

och bakgrund. Mångfalden har kommit som en naturlig följd och fått ta sig det uttryck som har uppstått i sammanhanget.

Men det verkliga fokuset i projektet har varit på frågor om språk och tillträde till det offentliga rummet. Grundläggande för integration och mångfald.

HUR GICK DET?

Målet var ursprungligen att nå 500 personer men till slut blev det totalt ca 280 personer. En orsak var att den andra omgången av tre låg strax efter att samhället hade öppnat upp igen efter pandemin och vi upplevde en fortsatt försiktighet och ett behov av säkerhetsavstånd i salongen. En annan orsak var att en del personer som hade skrivit upp sig för deltagande inte kom. Av den totala publiken på 280 personer var det de vuxna som fyllde i enkäter och deltog i intervjuer och vi har fått in totalt 90 enkätsvar och genomfört sex intervjuer.

Mångfald och inflytande

I Myndigheten för Kulturanalys förord till "Vem får vara med?" konstateras: "Att hitta forskare i de nordiska länderna som aktivt forskar kring kulturpolitik, integration och mångfald visade sig vara svårare än vad vi inledningsvis trott. Konsekvensen av detta är att antologins författare inte uppvisar den mångfald som vi skulle önska. Detta är något som väcker frågor både om hur akademins sammansättning av forskare ser ut och om våra egna processer för att bjuda in experter i våra projekt."⁴

Flertalet personer som arbetar i de verksamheter vi har samarbetat med inom SFI, språkcaféer och kulturföreningar har rötter i andra kulturer och det har varit viktigt att på ett tidigt stadium förankra projektets intentioner, lyssna in behov och åsikter samt anpassa och kommunicera för att öppenhet och inkludering ska leda till engagemang, trygghet och en positiv, givande erfarenhet.

Nya målgrupper

Av de nittio personer som besvarade enkäten var det 44 som aldrig varit på teater i Sverige tidigare och 48 som inte heller hade varit på teater i sitt tidigare hemland alltså ca hälften. 36 personer hade varit på teater mer än en gång det senaste året. Vi kan också konstatera att 45 personer hade universitets- eller högskolestudier med sig, men vi kan inte se en tydlig koppling mellan antalet teaterbesök och bildningsnivå i det här projektet. Det finns material i Myndigheten för Kulturanalys rapporter om kulturvanor i Sverige som pekar på att så är fallet men vi har fått höra från deltagare i projektet att det inte fanns vare sig tillgång till kulturupplevelser, ekonomi, eller tradition i det tidigare hemlandet. När dessa faktorer nu har förändrats vill man ta del av ett kulturutbud.

Alla, med två undantag, svarar att de vill se teater igen, men i samtal med lärare eller handledare hos våra samarbetsparter, EOS Cares, Hyllie Park, Skurup-Fridhem, ABF och Varda samt också i några av intervjuerna med

⁴ <https://kulturanalys.se/publikation/vem-far-vara-med/>. Sid. 9 stycke 4.

deltagare, framgår att flera, men långt ifrån alla i den andel teaterbesökare som inte tidigare självmant besökt teatern, och som i en del fall också är de som har långt kvar i sin integrationsprocess, sannolikt behöver fler inbjudningar och att kunna gå tillsammans med en grupp för att nå en punkt där de känner sig tillräckligt bekväma för att själva ta initiativ till och genomföra ett teaterbesök.

Ett exempel på målgrupper som kräver mer resurser och tid är Kvinnoforum på Rosengård i Malmö, en verksamhet som utgör träffpunkt för ett antal kvinnor som i de flesta fall står långt ifrån samhället. Barnen, språket och sociala regelverk skapar inlåsningseffekter och Kvinnoforum är en av få kontaktytor utanför den privata miljön. Handledarna ville gärna använda möjligheterna som vårt projekt erbjöd och vi besökte kvinnoforum och deltagarna för att berätta och bjuda in. De var på gång vid två tillfällen, men tvingades avböja i ett sent skede då kvinnorna drog sig ur. Vi föreslog att de kvinnor som hade vuxna barn, och där dessa var mer bekväma i det svenska samhället, i sin tur kunde ta med sig sina barn och sina mödrar till föreställningarna och på så vis utgöra en trygghetsfaktor. Förslaget gav positiv genklang hos Kvinnoforum, men de extra resurser som skulle krävas för att organisera detta fanns tyvärr inte inom projektet.

I andra änden av skalan har vi deltagare hos EOS Cares i Lund och hos Turkiska Kulturföreningen i Malmö som har kommit längre i sin integrationsprocess och har verktyg för att i egen kraft etablera sig och sedan tidigare en regelbunden kulturkonsumtion. De välkomnar möjligheten att hitta teatrar, scener, föreställningar och allt tillfället erbjuder.

En relativt stor grupp ligger någonstans mitt emellan de ovan beskrivna ytterligheterna, och en viktig informationsbit som kommit fram i intervjuerna är att det upplevs svårt att finna och värdera information om föreställningar vilket kan leda till att man ger upp trots att vilja och betalningsförmåga finns.

Flera svarande uppger att aktiviteten tillsammans med familjen är motiverande. Vardagen innehåller mycket som ska hinnas med, men en gemensam aktivitet som kan delas och diskuteras blir ett effektivt sätt att få ut mycket.

Farah, utbildad bibliotekarie från Syrien, som också har arbetat som bibliotekarie och biblioteksassistent i drygt två år i Sverige vill, utöver att se föreställningar tillsammans med sina barn, också gärna se föreställningar för vuxna, på egen hand, men gör inte det. När vi frågar henne varför säger hon att hon inte hittar. Hon är inte bekant med regionens institutioner och deras utbud och vet inte att det finns fria teatrar som spelar för vuxna. Hon vill gärna få mer lättillgänglig information om utbudet och teatrarna.

Projektet har haft deltagare från Afghanistan, Albanien, Azerbajdzjan, Bulgarien, Egypten, Etiopien, Jemen, Iran, Irak, Libanon, Makedonien, Palestina, Sudan, Syrien, och Turkiet.

Språkträning

Av 90 svarande har 85 sagt att de lär sig svenska vid teaterbesöket.

Arafat, en man i 45-årsåldern, utbildad jurist från Jemen, men därefter också bosatt i Egypten, menade att han utöver att få träna på svenskan också tillgodogjorde sig de betraktelser och kommentarer som konstnärerna skapade. Han tycker att teater är viktigt i betraktelsen av demokrati, mänskliga rättigheter och att alla har något att lära via teatern. Han var en frekvent kulturkonsument i sitt hemland och har nu också börjat söka sig till teatern i Sverige, men språkbarriären är fortfarande ett problem. Föreställningarna för barn, med ett enklare språk men fortfarande av mycket hög kvalitet, hjälper och ger mycket säger han.

De ansvariga på SFI och studieförbund eller språkcaféer är alla mycket positiva till den förstärkning kulturupplevelsen ger för språkutvecklingen.

Att kunna använda en barnbok, om föreställningen bygger på en sådan, som förberedelse och studiematerial inför föreställningen ser alla som positivt, men de flesta pekar på kostnaden för inköp som ett hinder.

Teater för familjen

Masoume, en kvinna i 25-årsåldern med ursprung i Afghanistan och Iran, pratade

mycket med sin son efter föreställningen de hade sett om vad karaktärerna sade och gjorde, och de har också lekt lekar därhemma inspirerat av föreställningen. Masoumes son talar svenska på förskolan men hemma talar de persiska. Masoume har ingen utbildning från hemlandet och läser nu in gymnasiekompetens. Hon såg föreställningar för vuxna i hemlandet men har hittills bara gått på barn- och familjeteater i Sverige. De går på bio och besöker biblioteket och hon läser barnböcker för sin son. Hon letar i dagstidningen på biblioteket, men inte via Internet och har svårt att hitta fram till teatrarna.

Obanteatern "Sagan om det röda äpplet"

Mariam, också med bakgrund i Afghanistan och Iran, besökte en föreställning tillsammans med sina två barn, åtta respektive fem år gamla. Hon tyckte att berättelsen, baserad på Stina Wirséns "Vem"-böcker, ledde till reflektion och fortsatta samtal med barnen efteråt. Om relationer, vem som får vara med och hur man reder ut konflikter. Allt detta tack vare att de alla förstod språket och därmed hade erövrat innehållet. När mina barn tittar på film så hinner de inte alltid med och förstår inte säger hon. Dessutom vill de bara se korta klipp. På teatern är tempot annorlunda, de ser hela och de förstår. Precis som i Masoumes familj fortsatte det hemma med lekar baserade på föreställningen.

I enkätsvaren framkommer att 74 personer vill se teater för barn och/eller familjen medan 16 personer svarat att de vill se teater för vuxna.

Alla är positivt inställda till att se teater tillsammans med familjen och återkommande svar är att man lär sig svenska tillsammans, att den delade upplevelsen leder till samtal och gemenskap och glädje i att se sina barn få en positiv upplevelse.

Alla, med två undantag, vill se teater igen.

Integration

I dessa sammanhang, finns också en inlärningsprocess gällande samhället, och alla menar att sammanhanget att besöka en teater, att finna en ny plats att göra till sin och samtalet i gruppen efteråt ger viktig information och blir en social erfarenhet.

På frågan om teaterbesöket bidrar till en känsla av delaktighet i det svenska samhället svarade 60 personer ja. Nio svarade att de kände sig utanför eller inte delaktiga. Resten valde att besvara frågan på olika sätt med att de tyckte att upplevelsen var positiv. En person som kommit hit från Syrien skrev "Bra att lära många olika saker så att det blir lättare att leva i Sverige". En person från Etiopien skrev " Bra med många människor på samma plats. Vi är olika men vill se teater med familjen". En person från Turkiet skrev " Ja, jag känner att vi delar någonting tillsammans med svenskarna" och ytterligare en person från Turkiet skrev " Nej, jag tror inte att teater räcker för detta".

Några personer pratar om att biblioteket känns hemtamt och andra om att de tycker att det känns naturligt att befinna sig i offentliga sammanhang, men att det är svårt att få till ett samtal med andra besökare, delvis beroende av språkbarriärer. Många tyckte att vårt initiativ dels blev ett tryggt sammanhang där man besökte en plats tillsammans med familjen och människor man redan kände lite grann och dels visade en ny plats som man tidigare inte besökt, men nu var glad över att ha funnit. Som tidigare nämnts vill alla besöka teatern igen.

Integration konnoterar många olika värden. Språk, samhällskännedom, ritualer och sociala mönster, kultur, demokrati, tillhörighet, jobb och innanförskap för att nämna några. Teaterbesöket i den kontext det genomförs här visar hur flera av dessa värden utvecklas och vi ska avslutningsvis resonera kring hur denna modell kan fortsätta att vara ett verktyg som teatern,

utbildningsanordnare, kommun och samhälle, men framförallt människor i integrationsprocess kan dra nytta av.

En långsiktig modell

Det finns utmaningar och behov av resurser för en bibehållen kontinuitet. Flera utbildningsanordnare talar om begränsade ekonomiska förutsättningar liksom tid att sätta sig in i utbudet för att finna passande föreställningar och tillfällen. Det krävs subventioner för att köpa in föreställningar där en subvention i ett skånskt sammanhang kan motsvara den regionala subvention Riksteatern Skåne administrerar för inköp till barn- och unga, men där ytterligare subventioner från de kommuner som vill använda sig av modellen bör tillkomma. Det skulle också vara önskvärt med subventioner som kunde leda till att barnböcker, i de fall de ligger till grund för en föreställning, kan erbjudas alla deltagare.

För att nå en etablering av modellen i sig, men också av ett starkt nätverk av utbildningsanordnare och scenkonstproducenter samt förankring och etablering för subventioner, krävs ytterligare tid. Vidare krävs riktade kommunikationsinsatser för att utbildningsanordnarna och deltagarna ska hitta utbudet.

”Språket-familjen-teatern” har sin styrka i att teaterupplevelsen som utgör själva fundamentet, som nämnts tidigare, sannolikt är säkrad i det enkla faktum att de föreställningar som erbjuds kommer att produceras så länge det finns en politisk vilja och ett stabilt demokratiskt samhälle som kan erbjuda scenkonst för barn och unga. Det finns ett utbud, ett konstnärligt innehåll med hög kvalitet som i sig fungerar och fyller sin funktion i sammanhanget.

Men styrkan ligger också i det långsiktiga perspektivet. Det är inget nytt att använda teaterbesök för språkutveckling, men i en modell som denna, i en kontinuerlig struktur, finns goda möjligheter att etablera också information om utbud och erbjudanden och skapa nätverk där upparbetade rutiner och subventioner gör det enkelt och höjer motivationen att använda sig av teaterbesöket i de syften som beskrivs.

Slutligen är underlaget i den här studien litet och en utbyggd studie skulle ge en tydligare bild av behov, process och utfall.

Nya medel behöver tillföras under en tvåårsperiod och därefter, om en ny rapport pekar på positiva effekter, upprätthållna subventioner och samordning.

”Språket-familjen-teatern” har arbetats fram och projektletts av Lars Dahlquist, verksamhetsledare Teatercentrum södra regionen. Projektledning och utveckling av intervjuerna i den första delen Henrietta Sjöberg.

Malmö 2022-07-01

Rapporten är sammanställd av Lars Dahlquist